

EMOTIVITY AS A SUBCATEGORY OF MODALITY (ON MATERIAL OF THE SPANISH LANGUAGE)

In this article concerns the notion of emotivity in Spanish linguistics. The briefly consider scientific approaches to the emotivity and emotionality. Investigated separation of these concepts and their function in the sentence.

Key words: *modality, emotionality, emotivity, emotive meaning, emotive language, text, category of text.*

УДК 811.161.2'42

Падак Ю. А., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

КОЛЕКТИВНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА ОЦІНКА У МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРИСТИКИ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглядається співвідношення колективної та індивідуальної оцінки в українській мемуарній прозі першої половини ХХ ст. Аналізуються тексти Євгена Чикаленка, Сергія Єфремова та Дмитра Дорошенка. Проаналізовано основні засоби вираження колективної оцінки (різноманітні словотворчі, морфологічні, лексичні, синтаксичні). Доведено, що індивідуально-авторська оцінка може виступати як доповнення до усталеної стереотипної і виражатися смисловими нюансами, деталізацією ролі й значення певного явища, події чи постаті.

Ключові слова: *аксіологічність, колективна оцінка, індивідуальна оцінка, українська мемуаристика початку ХХ ст.*

Оцінка, або аксіологічність, – одна з важливих дискурсивних категорій, процес когнітивної діяльності мовця, вираження авторського ставлення до явищ, подій і статей. Оцінка, з одного боку, виражає суб'єктивний погляд на речі, проте вона зумовлена стереотипними уявленнями соціуму, до якого належить автор тексту, оскільки індивідуальні погляди й переконання не можуть формуватися у повному відриві від колективних уявлень про певний предмет, явище чи постать.

Теоретичним осмисленням співвідношення колективного й індивідуального в оцінці займалися дослідники різних лінгвістичних напрямів: структурно-семантичний підхід зумовлює оцінку «стереотипними уявленнями про об'єкт» [Вольф 2002, 23], етнолінгвістичний напрям акцентує увагу на теорії стереотипів як «уявлень про предмет, оформлених у певній суспільній рамці» [Bartminski 1996, 9], лінгвокультурологічний підхід увиразнює «соціально-зумовлені та персонально-зумовлені цінності»

[Карасик 2002, 116], логічний напрям у лінгвістиці моделює «парадокс оцінки» [Арутюнова 1999, 180], що полягає в її одночасній залежності і незалежності від «зовнішнього світу» [Арутюнова 1999, 180].

Кореляція колективна / індивідуальна оцінка ще не була вивчена на матеріалі української мемуаристики початку ХХ ст., чим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Одна із важливих характеристик оцінки – її бінарність, яку Н. Арутюнова назвала «парадоксом оцінки». Він полягає у тому, що цінності «у той самий час залежать від зовнішнього світу та незалежні від нього» [Арутюнова 1999, 180]. Цей факт пояснюється тим, що «суб'єкт, оцінюючи предмети чи події, спирається, з одного боку, на власне ставлення до об'єкта оцінки... а з іншого боку, на стереотипні уявлення про об'єкт і шкалу оцінок, на якій розташовані притаманні об'єкту ознаки» [Вольф 2002, 23]. Очевидно також, що вплив суспільних стереотипів може бути й імпліцитним, не усвідомлюваним суб'єктом оцінки. Інші ж оцінки, навпаки, формуються свідомо відповідно до авторської інтенції, продиктованої суспільно-політичним і культурним станом соціуму. Проблема дослідження колективної й індивідуальної оцінки полягає в тому, що «між зовнішніми, соціально-зумовленими, і внутрішніми, персонально-зумовленими, цінностями немає чіткої межі» [Карасик 2002, 116], поділ її є досить умовним, оскільки не завжди є можливість дослідити ступінь впливу колективних стереотипів на оцінки певного автора і навпаки.

Мета статті – порівняти оцінки подібних явищ, подій і постатей у мемуарах початку ХХ ст. і обґрунтувати висновок про ступінь соціальної / індивідуальної зумовленості оцінок.

Об'єкт дослідження – аксіологічні смисли в текстах мемуарної літератури (щоденниках і спогадах) українських культурних діячів початку ХХ ст. Предмет дослідження – співвідношення колективного й індивідуального в оцінках подібних явищ, подій і постатей.

Новизна нашого дослідження полягає у спробі визначити співвідношення колективної та індивідуальної оцінки на матеріалі мемуаристики декількох українських культурних діячів початку ХХ ст. (Є. Чикаленка, С. Єфремова, Д. Дорошенка). Такий ракурс ще не був опрацьований в українській лінгвістиці.

На нашу думку, механізм виявлення соціальних і культурних впливів на формування тієї чи іншої оцінки полягає в зіставленні аксіології подібних явищ, подій і постатей у мемуарах (спогадах і щоденниках) добре знайомих українських культурних діячів початку ХХ ст.: Є. Чикаленка, С. Єфремова, Д. Дорошенка. Це дає змогу засвідчити нормативне сприйняття подій, явищ і постатей, що ґрунтується на «зміцненні зв'язку між мотивами оцінки і самою оцінкою» [Арутюнова 1999, 181]. В українській мемуаристиці початку ХХ ст. така «мотивована» оцінка вербалізується щодо: 1) визначальних постатей, які стали прецедентними іменами (Т. Шевченко, І. Франко, М. Грушевський, Б. Грінченко). Вони є складниками когнітивної системи певного народу, нації, тому що добре знані, відтворювані з очевидним для кожного представника культурної спільноти значенням; 2) важливих явищ, характерних маркерів соціального життя, що стосуються переважної більшості членів суспільства (царський уряд,

Петербург як місцезнаходження уряду, осередок концентрації царської влади, преса, про- чи антиукраїнські організації, селянство, мовне питання тощо); 3) політичних подій, що вплинули на подальший розвиток і напрямок руху всього суспільства (видід царських указів, революція 1905 року тощо).

Об'єктом індивідуальної оцінки стають події, явища і постаті, що стосуються особистого життя мемуариста, а також ті соціальні явища, які не набувають «загальнолюдовського» резонансу, проте формують ціннісні домінанти автора, зазвичай, характеризуються чи сприймаються ним як «справа життя».

До категорії постатей, що отримують колективну оцінку, належать імена, які відповідають загальній інтенції пошуку авторитетів, національних орієнтирів в українській мемуаристиці початку ХХ ст. Така мета пояснюється тим, що в зазначений період мемуаристика сприймалася як дуже важливе культурне й історичне явище, вона не лише давала змогу авторові «вписати» власну особу в «буття», осмислити себе як частину загального світу й конкретного соціуму, але й мала декілька цілком «утилітарних» функцій: створення власної історії за умов заборони й нівеляції всього українського, мемуаристика має стати джерелом «матеріалу для історика» [Кревецький 1923, 19], утвердження української національної спроможності, самосвідомості, оскільки зацікавлення у власній історії, її осмисленні та інтерпретації свідчить про високий ступінь культурного розвитку нації.

Такі орієнтири, за словами В. Карасика, визначаються «номінативною щільністю... деталізацією найменування» [Карасик 2002, 117], що є «сигналом лінгвістичної цінності позамовного об'єкта» [Карасик 2002, 117]. Номінативну щільність ми визначали за частотним принципом. Так, наприклад, у всіх джерелах оцінка Б. Грінченка й М. Грушевського є амбівалентною: вони характеризуються як беззаперечні професіонали, люди непересічних здібностей, які чимало зробили для справи розбудови української науки й культури, але їх особисті якості набувають різноманітних – від позитивної до дуже негативної – оцінок. У характеристиці Б. Грінченка за допомогою лексем з коренем «прац», підсилених прикметниками зі значенням «найвищий ступінь вияву», а також інших іменників із подібною семантикою (енергія, робітник) наголошується його велика працездатність: «...з його **надзвичайною працьовитістю...**» [Сфремов 2011, 513], «...**упертої праці... всю свою велику енергію і працьовитість вжив для того, щоб розбудити зромадянство...**» [Чикаленко 2011, 103] (позитивна оцінка працьовитості вченого підсилюється згадкою про благородну мету цієї праці – утвердження української нації й культури), «...**звернув... свою енергію на працю в київській «Просвіті»** [Дорошенко 1949, 96], «...з його був **невсипущий, невтомний робітник...**» [Дорошенко 1949, 97]. При цьому постать Б. Грінченка в особистому житті набуває різних, іноді діаметрально протилежних оцінок: від суто позитивної: «...**перше вражіння було чарівне, надзвичайно принадне...** в якому я... **потім ніколи не каюся**» [Сфремов 2011, 512], що створюється завдяки використанню якісного прикметника *чарівний* і прикметника *принадний*, що має значення «який вабить, викликає сильний потяг до себе якими-небудь якостями, властивостями» [СУМ, Т.7, 1976, 687], підсиленого кількісно-означальним прислівником *надзвичайно*; до негативної, що досягається використанням маркованої лексики: «...*Грінченко... розказує, що ми*

його **виперли з газети**» [Чикаленко 2011, 28], «...**удає з себе випертого...**» [Чикаленко 2011, 37], дієслово з негативною конотацією **виперти** «розм., грубо проганяти, випроваджувати силоміць кого-небудь звідкись» [СУМ, Т. 1, 1970, 451], а також похідний від нього прикметник підсилюється дієсловом **удавати**, який вказує на неістинність, неправдивість попередньо стверджуваного. Можемо припустити, що погляд на Б. Грінченка, який репрезентує Є. Чикаленко (талановитий, авторитетний науковець, але людина тяжкої вдачі), був поширеніший, про що свідчить наведена С. Сфремовим узагальнена оцінка постаті Б. Грінченка його сучасниками: «...**чернігівці й кияни мало не в один говорили про тяжку вдачу, упертість, автократизм, деспотичні звички, задержуватість, сварливість і т. п. Грінченка, хоча й визнавали за ним та його працюватість великі заслуги в національному розумінні**» [Сфремов 2011, 512].

Подібна й оцінка М. Грушевського, для характеристики якого використовуються якісні прикметники з виразно позитивною конотацією: «...**майже геніальних здібностей...**» [Чикаленко 2011, 120], «...**такому геніальному чоловікові треба багато вибачати...**» [Чикаленко 2011, 289], «**Грушевського вважаю високоцінним для України...**» [Чикаленко 2011, 289], а також іменники, що мають значення «загально-визнане значення, вплив, поважність... сила влади» [СУМ, Т. 1, 1970, 14] і можуть підсилюватися прикметниками у найвищому ступені порівняння (**найбільший**), а також прикметниками із префіксом «над», що вказують на максимальний рівень вияву ознаки (**надзвичайний**): «...**користувався найбільшим впливом і авторитетом...**» [Дорошенко 1949, 96], «**Його великі наукові й громадські заслуги, його надзвичайний організаційний талант, створили йому великий авторитет і глибоку пошану**» [Дорошенко 1949, 83]. Таку позитивну оцінку постаті М. Грушевського можна пояснити його високим статусом і авторитетом у наукових і культурних колах не лише тогочасної України, а й всієї Російської імперії. Цей авторитет загальновизнаного **українського** науковця й покликані підтримувати такі позитивні відгуки: «...**був символом всеукраїнського єднання...**» [Дорошенко 1949, 83], «...**його великих заслуг перед українством...**» [Дорошенко 1949, 158] «...**користь від його Україні величезна**» [Чикаленко 2011, 289] (тут важливими для оцінки М. Грушевського є топонім *Україна*, що виступає як вища цінність у системі аксіологічних домінант свідомого громадянина, та всі похідні від нього лексеми). При цьому особисті якості М. Грушевського набувають негативної оцінки: «...**в особистих стосунках він часом справді дуже неприємний...**» [Чикаленко 2011, 289], «...**своєю автократичністю сам розвалює те, що організував...**» [Чикаленко 2011, 304], «...**був тяжкий чоловік, мав необмежену амбіцію...**» [Дорошенко 1949, 158], «...**Грушевський розумніший, ніж про його думають, і швидко, мабуть, зорієнтується в ситуації, хоча інтриганства певне не обличить**» [Сфремов 1997, 46] (відокремлений порівняльний зворот зі сполучником *ніж* нівелює виразно позитивне значення прикметника у вищому ступені порівняння *розумніший*; форма дієслова *думати* у 3-ій особі множини дозволяє говорити про колективний характер наведеної С. Сфремовим оцінки).

Т. Шевченко в українській мемуаристиці початку ХХ ст. виступає беззаперечним уособленням українського руху, української гідності, спроможності української нації до відновлення і самостійного розвитку, а тому оцінюється лише зі значенням «дуже

добре». Постаць Т. Шевченка стає «мірилом», орієнтиром для оцінки сучасників. Для характеристики поета використовуються традиційні атрибути (*геніальний поет, великий поет*), використовується також лексема *культ* зі значенням «шанування когось, чогось» [СУМ, Т. 4, 1973, 393], але позбавлене негативної конотації «сліпе поклоніння чомусь, безмірне звеличення» [СУМ, Т. 4, 1973, 393] : «...культ Шевченка – це... культ ідей, що лежать в основі нашої національної свідомості і служать нам **прovidною зорею**» [Чикаленко 2011, 98], «...була велика радість бачити таке поширення **Шевченківського культу**...» [Дорошенко 2011, 98]. Геній і авторитет Т. Шевченка були настільки беззаперечні серед української інтелігенції, що для його оцінки, характеристики використовується прийом «красномовного замовчування» [Карасик 2002, 244], за якого відсутність експліцитної оцінки стає значущим для розуміння авторського ставлення до предмета, явища чи постаті: «... він належить до людей **безсмертних** (характеристика М. Грушевського – П. Ю.)... **не кажучи вже про Шевченка**...» [Чикаленко 2011, 299] (дієприслівник *не кажучи* демонструє відсутність необхідності аналізувати очевидні достоїнства поета).

Колективну оцінку стосується і соціальних явищ (термін «явище» використовується нами умовно для позначення соціальних процесів, організацій, інституцій, фактів тощо), які мають загальнонаціональне значення або значущі у межах певного соціального прошарку людей, а тому також стають предметом колективної оцінки. Одним із найважливіших таких явищ стає царський уряд, від рішень і наказів якого повністю залежало українське соціальне життя і можливість культурного розвитку. Це явище набуває однозначної негативної оцінки зі значенням «дуже погано». Для цього використовується маркована лексика (типові носії оцінного значення – іменники і прикметники): «з царюванням **тупого, упертого деспота**...» [Єфремов 2011, 529], «...300-літніх **упирів** з романовського роду...» [Єфремов 2011, 529], «...**кривавого царювання**» [Єфремов 2011, 530], «...**легковажність і дурість надзвичайні** навіть для **дурного уряду дурного режиму**» [Єфремов 2011, 552], «якби у нас був цар не **шинкар**, а такий **хазяїн**...» [Чикаленко 2011, 344], «...кожний **самран** мав право і силу над душею і тілом кожного з нас...» [Чикаленко 1955, 402], «...**Миколай Кривавий**...» [Чикаленко 1955, 407]. Як бачимо, мемуаристи оцінюють діючого царя Російської імперії, проте, на нашу думку, тут варто говорити про оцінку явища, а не постаті оскільки особа Миколи II виступає узагальнено як метонімічне уособлення імперської політики загалом. Про це свідчить використання абстрактних іменників *царювання, режим*. Для оцінки використовується знижена лексика, що демонструє зневагу до предмета оцінки: *упир* – «перен., про людину, яка мучить або нещадно експлуатує залежних від неї людей» [СУМ, Т. 10, 1979, 459], *шинкар* – «власник шинку або продавець у ньому» [СУМ, Т. 11, 1980, 453], у словнику також наводиться приклад образного використання цього іменника: «Царям, всесвітнім шинкарям, І дукачі, і таляри, І пута кутії пошли (Тарас Шевченко, II, 1963, 383)» [СУМ, Т. 11, 1980, 453], що підтверджує традицію використання лексеми для характеристики правлячої верхівки. Також використовуються лексеми із синонімічними значеннями: *деспот* – «перен., жорстокий правитель» [СУМ, Т. 2, 1971, 255] та *самран* – «перен., книжн., деспотичний правитель» [СУМ, Т. 9, 1978, 61], підсилені прикметниками

з негативною конотацією, які характеризують невеликі розумові здібності людини: *тупий, упертий, дурний*. Жорстокість і деспотичність також виражаються за допомогою прикметника з коренем «крив» (*кривавий, Кривавий*).

Так само негативну оцінку отримує в мемуарних текстах початку ХХ ст. і Петербург як осередок максимальної концентрації влади і, відповідно, укладання несправедливих, антиукраїнських наказів тощо. С. Чикаленко характеризує це явище однозначно негативно, що підтверджує використання іменника *пекло* для його характеристики: «... довелося опинитися в отім **пеклі**, з якого **направляється життя всієї Росії**» [Чикаленко 2011, 153], проте у С. Єфремова і Д. Дорошенка оцінка Петербурга не така однозначна, амбівалентна. З одного боку, вони характеризують його негативно як осередок політичного життя: «...**бюрократичні гріхи**...» [Єфремов 2011, 563], «...**немов Содомові й Гоморі**...» [Єфремов 2011, 563]; «...**в цьому царстві темноти та насильства**...» [Єфремов 2011, 563], «**тут кувалася доля величезної імперії...звідси йшли царські накази й міністерські циркуляри, які мали своєю метою спинити розвиток українського національного життя**...» [Дорошенко 1949, 14] (цікаво, що одним із виражальних засобів такої оцінки також стає церковна і біблійна лексика: *гріхи, Содом і Гомора*). З іншого боку Петербург для них – найбільший осередок культурного життя, джерело духовності, освітній центр, тому з цього погляду він оцінюється позитивно, а для характеристики міста використовуються переважно лексеми з коренем «дух», похідні від топоніма *Україна*, а також ті, що зазвичай асоціюються з культурним життям і мають позитивну конотацію (*творчість* – «діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей» [СУМ, Т. 10, 1979, 54], *духовний* – «зв'язаний з внутрішнім... життям людини, моральним світом її» [СУМ, Т. 2, 1971, 445] тощо) : «...*Петербург пристягав мене...духовими спокусами*. Звідси йшло здебільшого те, чим я живився **духовно** від часів свого **свідомого життя**, тут жили люди, **плодами творчості** яких я годував свою **душу** голодну...» [Єфремов 2011, 563], «...*тут по високих школах вчилися багато студентів-українців*,... там уже була **українська старша громада**... В Петербурзі було зосереджено багато високих шкіль...по всіх цих школах училися **українські студенти і студентки**» [Дорошенко 1949, 14-15]. Однозначну негативну оцінку Петербурга С. Чикаленком можна пояснити особистими позамовними обставинами: він їздив туди, аби визволити з в'язниці сина Левка, а тому, очевидно, не міг асоціювати місто ні з чим позитивним.

Ще одну категорію колективної оцінки складають загальної ваги історичні події, які завдяки своєму масштабу і соціальному резонансу впливали на життя абсолютної більшості громадян України. Такою подією, наприклад, стала жовтнева революція 1905 року. Оцінка її будується на контрасті між очікуваннями, сподіваннями і реальними наслідками; має загальний негативний характер: «...*зроду з усіма нами не було такого – контрасту між учорашнім сонцем, волею, надіями, великоднім настроєм та бажанням увесь обняти світ у братерських обіймах та сьогоднішнім туманом-мрякою, людиноненависними вигуками, кров'ю, насильством, людозжерним усміхом людини-звіра, що вирвався на волю й розперезався цілком*...» [Єфремов 2011, 605] (для створення необхідного ефекту «жахливого контрасту» [Єфремов 2011, 605] використовується ампліфікація), «*В Думі сформувалася Українська Парля-*

ментарна Громада... Це була **радiсна** і несподiвана для нас усiх звiстка; в серцi у нас **розцiвли надiї**» [Дорошенко 1949, 80], «...хто б на мойому мiсцi вiдмовився iхати до Петербургу, де кувалася тодi, **як ми вiрили**, доля не тiльки цiлої Росiї, але й нашої України!» [Дорошенко 1949, 80] (вставне речення вказує на бажанiсть того, про що iнформує речення – розбудова нової України), «...вiд того страйку охопила **радiсть**, що вже самодержавiє нарештi луснуло, – настає давно бажане, давно сподiване, людське, як в Європi, життя. Коли настала революцiя, то нiхто не сподiвався, що вона закинчиться **страшною столiпiнською реакцiєю**...» [Чикаленко 2011, 1955] (змалювання радостi вiд очiкувань i сподiвань змiнюється описом *страшних* наслiдкiв повстання).

На противагу колективнiй, iндивiдуальну оцiнку зазвичай отримують тi явища, подiї та постатi, якi виступають цiннiсними для одного з авторiв. При цьому iншi мемуаристи можуть згадувати його побiжно або зовсiм не згадувати. Так, наприклад, центром цiннiсної картини свiту С. Чикаленка у його Щоденнику стає газета «Рада». Це перiодичне видання отримує найвищу оцiнку (зi значенням «дуже добре»), щодо нього оцiнюються iншi явища, подiї та постатi: «...смерть газети вiд анемiї... Це буде *«радість велія»* ворогам нашим i *«скорб велика»* друзям нашим. **Не скоро очуматється наш рух вiд такого удару**» [Чикаленко 2011, 59], «...вкладаю грошi в «Раду», це будiвля буде **коштовнiша** i дасть колись стiльки **морального прибутку**, що й не змiряти його грiшми» [Чикаленко 2011, 86]. Автор оцiнює видання газети як справу свого життя i моральний обов'язок: «Як не стане грошей, то закрию газету i знижу з українського обрiю...» [Чикаленко 2011, 39], «От проклята краiна! Щоб вона завалилася! Нi, треба тiкати кудись за границю. **Колi ж не можна газети кинути**» [Чикаленко 2011, 47]. I С. Єфремов, i Д. Дорошенко у рiзний час були спiвробiтниками газети «Рада», протє iх згадки про видання побiжнi. Так, наприклад, С. Єфремов наголошує, що за роботи у «Радi» його бiльше цiкавив журнал, який видавався разом iз газетою: «За редагування мiсячника я брався **залюбки**, а на редактора газети пропонував Ф. П. Матушевського... виявилось, що журнал увесь час стояв на боцi й був немов якимсь додатком при газетi, якому не вiддано **належної уваги**...» [Єфремов 2011, 609]. Д. Дорошенко згадує про видання «Ради» говорючи про змiну її формату з популярного видання на полiтичне, розраховане на iнтелiгентну публiку. Така змiна передбачала звiльнення деяких спiвробiтникiв, включаючи Грiнчєнков, що оцiнюється автором негативно: «Тодi ми скликали свою **«Чорну Раду»** i постановили заявити видавцям, що не хочемо, аби хтось з спiвробiтникiв був усунутий i, якщо спiвробiтники будуть стояти на своїому, то ми всi покинемо газету».

Отже, колективну оцiнку в мемуарнiй прозi початку ХХ ст. отримують постатi, явища та подiї загальної нацiональної ваги, якi мали вплив на життя переважної бiльшостi людей або грали важливу роль у справi вiдродження української незалежностi, самосвiдомостi й культури. Для вираження колективної оцiнки використовуються рiзноманiтнi словотворчi (спiльнокореневi слова), морфологiчнi (ступенi порiвняння прикметника), лексичнi (маркована, емотивна забарвлена лексика; використання переважно iменникiв та прикметникiв як основних носiїв оцiнкового значення, рiдше – дiєслiв), синтаксичнi (порiвняльнi звороти, вставнi речення, простi речення

ускладнені однорідними членами, що утворюють ампліфікацію) засоби. Індивідуально-авторська оцінка може виступати як доповнення до усталеної стереотипної і виражатися смисловими нюансами, деталізацією ролі й значення певного явища, події чи постаті, а також застосовується щодо явищ, подій чи постатей, які не мають загальнонаціонального значення, але суттєво впливають на життя та переконання певного мемуариста. Найчастіше такі явища характеризуються автором як «справа життя», найважливіше у його професійній та особистій діяльності. Індивідуальну оцінку також отримують особисте, непублічне життя мемуариста і те, що з ним пов'язано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека [2-е издание, исправленное] / Н. Д. Арутюнова. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – 896 с.
2. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки [издание 2-е, доп.] / Е. М. Вольф. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.
3. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901 – 1914) / Д. Дорошенко. – Виннигеп: Тризуб, 1949 – 167 с.
4. Єфремов С. О. Про дні минулі (спогади) / Єфремов Сергій Олександрович // Щоденник. Про дні минулі (спогади). – К.: Темпора, 2011 – С. 181-630.
5. Єфремов С. О. Щоденники (1923 – 1929) / С. О. Єфремов. – К.: Газета «Рада», 1997. – 848 с.
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Кревецький І. Українська мемуаристика: Сучасний стан і значіння / І. Кревецький. – Львів: Друкарня НТШ, 1923 – 20 с.
7. Słownik stereotypów i symboli ludowych. Tom I. / redakcja Jerzy Bartmiński. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996 – 439 с.
8. Чикаленко Є. Х. Спогади (1861 – 1907) / Євген Чикаленко. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1955 – 504 с.
9. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1907 – 1917) / Євген Чикаленко. – К.: Темпора, 2011 – 480 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СУМ – СУМ – Словник української мови: в 11 томах.

Стаття надійшла до редакції 24.04.14 р.

Падар Ю. А., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

КОЛЛЕКТИВНАЯ И ИНДИВИДУАЛЬНАЯ ОЦЕНКА В ЯЗЫКЕ УКРАИНСКОЙ МЕМУАРИСТИКИ НАЧАЛА XX ВЕКА

В статье рассматривается соотношение коллективной и индивидуальной оценки в украинской мемуарной прозе начала XX века. Анализируются тексты Евгения Чика-

ленко, Сергея Ефремова и Дмитрия Дорошенко. Проанализовано основні засоби вираження колективної оцінки Проанализированы основные способы выражения коллективной оценки (разнообразные словообразовательные, морфологические, лексические и синтаксические способы. Доказано, что индивидуально-авторская оценка может выступать как дополнение к устойчивой стереотипной и выражаться смысловыми нюансами, детализацией роли и значения определенного явления, события, персонажа.

Ключевые слова: аксиологичность, коллективная оценка, индивидуальная оценка, украинская мемуаристика начала XX века.

Padar Y., PhD student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

CORRELATION OF COLLECTIVE AND INDIVIDUAL EVALUATION IN LANGUAGE OF UKRAINIAN MEMOIRISTICS IN THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Correlation of collective and individual evaluation in Ukrainian memoiristics in the beginning of the 20th century is considered in the article. Texts by Jevhen Chykalenko, Serhij Jefremof and Dmytro Doroshenko are analyzed.

Key words: axiology, collective evaluation, individual evaluation, Ukrainian memoiristics in the beginning of the 20th century.

УДК821.161.2

Парасін Н. Д., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОВНОЇ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

Мовні категорії заґрунтовано в гносеологічному осмисленні категоризації як процесу освоєння світу і його структурування. На основі дефініційного тлумачення категоризації виокремлено її структуру, узагальнено мету, процесуальні ознаки категоризації, уточнено категоризаційний термінологічний апарат.

Ключові слова: категоризація, етапи категоризаційного процесу, термінологія категорійного апарату, мовна категоризація.

В основі функціонування нашого мислення, сприйняття, практичної діяльності та мовлення лежить категоризація. Важливість категоризації визначається її властивостями як форми буття і мислення, а саме: об'єктивністю, тобто незалежністю від вибору і бажання суб'єкта, який її здійснює; універсальністю, що полягає у можливості застосування в будь-яких актах незалежно від змісту; апіоріністю, відносною незалежністю